

მცნობის კულტურა უძველეს საქართველოში და სახელი დიონისი, ანუ იგივე დიონისე?!

მილორდ სიჩინავა
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება ღვთაება დიონისეს სახელის ეტიმოლოგიისა და საზრისის საკითხებს, რომელიც მეცნიერებაში დღემდე გარკვეული არაა. საყოველთაოდ გავრცელებული აზრის საპირისპიროდ, მასში აშკარად გამოიწველია ღვთაება ბახუსი და ღვთაება დიონისე და გამოთქმულია ვარაუდი, რომ ისინი სრულიად სხვადასხვა ღვთაებებია. ავტორის აზრით, ბახუსის კულტი გაცილებით ძველია, ვიდრე დიონისესი. ღვთაება ბახუსი – ესაა სწორედ ღვინის და ღვინის და, შესაბამისად, ასევე მისი თანმდევი გართობა-დროსტარებისა და ღვინობა-მხიარულების ღვთაება, ხოლო ღვთაება დიონისე – საკუთრივ მევენახეობა-მეღვინეობისა და საერთოდ მცენარეთა მფარველი ღვთაება. ავტორი იზიარებს შეხედულებებს, რომ სახელი დიონისე, სავარაუდოდ, ორნაწილადი სიტყვაა, ანუ კომპოზიტია და რომ იგი წინაბერძნული ანუ, როგორც მიღებულია, იგივე ქართველური სიტყვაა. ღვთაება დიონისესა და მისი სახელის აღმოცენებას ავტორი უკავშირებს მცნობის (იგივე ცონუას კოლხურად), კულტურის აღმოცენებასა და განვითარებას საქართველოში და გამოთქვამს ვარაუდს, რომ იგი დანამდვილებით უნდა წარმოდგებოდეს სიტყვისგან დიფონიში ანუ იგივე ღმერთი მცნობისა კოლხურად, – სადაც სახელი დი, დიოს-ი, იგივე ოდი, ოდოია – საერთოდ ღმერთს, ამ შემთხვევაში კი – სახელდობრ ზევსს, ხოლო ცონიში – მცნობისა-ს უნდა ნიშნავდეს კოლხურად, – და ამით ასევე სავსებით ზუსტად აფიქსირებდეს მოვლენას, რომლის ფეტიშმა, როგორც ჩანს, სწორედ წარმოშვა იგი. ამას თვალნათლივ ადასტურებენ მითი ზევსისა და სემელეს მიჯნურობისა და ღვთაება დიონისეს ორგზის დაბადების შესახებ და ასევე საკუთრივ მცნობის დღემდე შემორჩენილი ძირძველი სახეობები და მათი შესაბამისი საშუალებები საქართველოში. ამიტომ იგი წმინდა ქართველურ, კოლხურ სიტყვას უნდა წარმოადგენდეს. ავტორის აზრით, კოლხური სიტყვა ჩანს თავად ბახუსიც. ნაშრომში შემოთავაზებულია მისი დასაბუთების სავარაუდო საკვანძო გზამკვლევი კოლხური სიტყვები.

საკვანძო სიტყვები: ბახუსი, დიფონიში / დიონისე, ცონუა / მცნობა, ცა / ტოტი, ცარშუა / დამაგინება / დამანგინება, მანგი / მსგავსი, ზევსი, სემელე.

GRAFTING CULTURE IN ANCIENT GEORGIA AND THE NAME DIZONIŠI, OR THE SAME DIONYSUS?!

Milord Sichinava,
Doctor of Economic Sciences, Professor

ABSTRACT

The article is devoted to the issues of etymology and meaning of the name of the deity Dionysus, which are still unknown in science. Contrary to popular belief, it clearly distinguishes between the deity Bacchus and the deity Dionysus, and suggests that they are completely different deities. According to the author, the cult of Bacchus is much older than Dionysus. The deity Bacchus is the deity of wine and feast, and, consequently, its accompanying deity of pastimes and merriment, while the deity Dionysus is the patron deity of its own viticulture and winemaking, and of plants in general. The author shares the view that the name Dionysus is probably a two-part word, or composite, and that it is pre-Greek or, as accepted, the same Kartvelian word. The author connects the origin of the deity Dionysus and its name with the emergence and development of grafting culture (the same as *zonua* in Colchian), in Georgia and suggests that it must have really come from the word *Dizoniši* or the same god of grafting in Colchian, where the name *Di*, *Dios*, the same *Odi*, is *Odoia* – generally God, and in this case – the name Zeus, and *zoniši* should have the meaning of grafting in Colchian – and thus also quite accurately record the event whose fetish seems to have originated. This is clearly evidenced by the myth of the infatuation of Zeus and Semele and the twice birth of the deity Dionysus, as well as the ancient types of grafting and their corresponding means that survived in Georgia. Therefore, it must be a sacred Kartvelian, Colchian word. According to the author, the Colchian word seems to be Bacchus itself. The paper proposes a possible key guide of Colchian words for its justification.

Keywords: Bacchus, *Dizoniši* / Dionysus, *zonua* / graft, *za* / branch, *zaršua* / shoot transplantation, *mangi* / similar, Zeus, Semele.

ღვთაება დიონისეს ერთ-ერთი საპატიო ადგილი უჭირავს ძველ ღვთაებათა ბერძნულ პანთეონში, მაგრამ მისი სახელის ეტიმოლოგია და საზრისი მეცნიერებაში დღემდე გარკვეული არაა. მიუხედავად ამისა, არსებობს აზრთა ერთგვარი ერთიანობა იმის შესახებ, რომ იგი, სავარაუდოდ, ორნაწილადი სიტყვა ანუ კომპოზიტია, რომლის პირველი ნაწილი – დიოს საერთოდ ღმერთს, კერძოდ კი – ზევსს ნიშნავს უდავოდ, ხოლო მეორე – ნუსოს, ნისოს რძალს ინდოევროპულ ენებზე¹ (Beekes 2010:337). შემოთავაზებულია ასევე ამ უკანასკნელის თითქოს შესაძლო მნიშვნელობების რიგი განსხვავებული ვარიანტებიც, მაგრამ მთლიანობაში ვერც ერთი მათგანი ვერ იძლევა მაინც სახელის – დიონისეს ეტიმოლოგიისა და საზრისის თუნდაც უბრალოდ, ასე თუ ისე მაინც, რამდენადმე სარწმუნო ვერსიას. ამან, ბუნებრივია, მეცნიერება მიიყვანა დასკვნამდე, რომ სახელი დიონისე, შესაძლოა, საერთოდ არც იყოს ბერძნული სიტყვა. მეტიც. რომ იგი დანამდვილებით წინაბერძნული სიტყვაა (Beekes 2010:337). წინაბერძნული კი, როგორც ეს უკვე თითქმის საყოველთაოდ მიღებულია, სავარაუდოდ, იგივე ქართველურია (ურუშაძე 1964; Furnée 1979; გორდეზიანი 2007 და სხვ.). ამიტომ სავსებით ლოგიკურია მისი ეტიმოლოგია და საზრისიც სწორედ ამ უკანასკნელში ვეძიოთ.

ღვთაება დიონისე ანუ იგივე ვაკხი, ბაკხი, ბახუსი ძველბერძნულ მითოსში² – ესაა სწორედ ღვინის და ღვინის და, შესაბამისად, ასევე მისი თანმდევი გართობა-დროსტარებისა და ღრეობა-მხიარულების ღვთაება³. უფრო განვრცობილ-დაზუსტებული

განსაზღვრით, ღვთაება დიონისე – ესაა სწორედ საკუთრივ მევენახეობა-მელვინეობისა და საერთოდ მცენარეთა მფარველი ღვთაება (შდრ. ქსე 1978:559). მისი ფეტიში, სავარაუდოდ, როგორც ჩანს, იწყებს აღმოცენებასა და გაბატონებას ცისა და ჭექა-ქუხილის ღვთაების, ღვთაება ზევსის, ზევსი-დიოსის გაბატონების პერიოდიდან. იგი ხომ სწორედ ზევსისა და სემელეს⁴ ვაჟია. ძველ ელადში იგი იწყებს შეღწევა-დამკვიდრებასა და გაბატონებას, ეტყობა, სწორედ თავად მიკენურ ხანაში (როგორც მიღებულია, დაახლოებით ძვ.წ. 1450–1150 წწ.), გამორჩეულად ვრცელდება უკვე სახელდობრ ელინისტურ ხანაში, ალექსანდრე მაკედონელის მიერ აღმოსავლეთში ლაშქრობის შემდეგ, განსაკუთრებით ისეთ ქვეყნებში, სადაც ღვინის წარმოებასა და გამოყენებას მისდევნენ, და აღწევს თავად ინდოეთამდე. ვრცელდება იგი უპირატესად უბრალო ხალხში, განსაკუთრებით სოფლად მცხოვრებთა რიგებში (შდრ. ჰC 1891:394).

საყოველთაოდ ცნობილი და მიღებულია, რომ ღვინის სამშობლო სწორედ საქართველოა (შდრ. Frazer 1921:325), მაგრამ, რაოდენ პარადოქსულადაც არ უნდა გვეჩვენებოდეს ეს ფაქტი, ამ საკითხებზე ჩვენ მიერ მოძიებული მასალების მიხედვით, თუნდაც რაიმე სახის წარმოდგენაც კი მის მფარველ ადგილობრივ ძირძველ ღმერთებზე თანამედროვე ქართულ ცნობიერებას თითქმის საერთოდ არც კი შემორჩა.

მოსაზრებები და დასკვნები სახელის – დიონისეს ეტიმოლოგიისა და საზრისის შესახებ ზოგადად მეცნიერებაში გამოთქმულია უპირატესად უშუალოდ სწორედ თავად სახელის სტრუქტურული ნაწილებისა და მისი ელემენტების ერთგვარ შესაძლო მნიშვნელობათა გარშემო და თანაც სწორედ, უმეტესწილად, თითქმის საკუთრივ ინდოევროპულ ენებზე. შესაბამისად, მსგავსი კვლევა-ძიება, ბუნებრივად

დროთა განმავლობაში შერწყმულ-შერეულია უცხოთმობრივი ელემენტები, უპირატესად ფრიგიული და თრაკიული. ესაა – ციური და მინიერი სიკეთისა და მისი და მზის სითბოთი განპირობებული ბუნების ცოცხალი ძალისა და ასევე ღვინისა და ადამიანზე მისი აღმზუნებადი ზემოქმედების ღვთაება, ... მაშასადამე, ღვინის და მხიარულების ღვთაება (შდრ. ჰC 1891:394).

4 მითის მიხედვით, იგი ბეოტიის თებეს ლეგენდარული დამაარსებლის, ფინიკიელი კადმოსის ასული და, ამდენად, მაშასადამე, ბეოტიის ორქომენის მეფის, ათამანტის მეორე მეუღლის, ფრიქსესა და ჰელეს დედინაცვლის, ინოს დაა, სწორედ იმ ინოსი, რომელმაც სასტიკად შეიძულა გერები და იძულებული გახდა ისინი მსხვერპლად შეწირვისაგან თავდასაღწევად ღვთაებრივ ოქროს ვერძზე შემჯდარი სასწრაფოდ გაქცეულიყვნენ კოლხეთში. ეწ. მითოლოგიური ქრონოლოგიით, ამით გარკვევითაა ფიქსირებული ღვთაება დიონისეს ორგზის დაბადების შესახებ ერთობ საგულისხმო თქმულების აღმოცენების სავარაუდო ეპოქა – დაახლოებით ოქროს საუკუნის ეპოქა და ასევე მითის ერთგვარი კავშირიც საქართველოსთან.

1 შდრ. სიტყვა ნოსა – რძალი კოლხურად.

2 თუმცა ამ ღვთაებათა მსგავსი გაიგივება გარკვეულწილად აშკარად გაუმართლებელია, ვინაიდან ყოველი მათგანი, სავარაუდოდ, სრულიად სხვადასხვა მოვლენას ასახავს და სრულიად სხვადასხვა ეპოქას ეკუთვნის. ბახუსის კულტი, როგორც ჩანს, გაცილებით ძველია, ვიდრე დიონისესი და დროის სხვაობაც მათი აღმოცენების ეპოქებს შორის, შესაბამისად, ალბათ, ათასწლეულებს მოიცავს.

3 მკვლევართა ნაწილის მტკიცებით, ღვთაება ვაკხი ანუ ბახუსი, რომელსაც ბერძნები ზოგჯერ უწოდებდნენ დიონისესაც (მაშასადამე, როგორც ჩანს, არა მუდმივად, არა ყოველთვის, რაც ასევე აშკარად მიუთითებს ამ ღვთაებათა არსებით განსხვავებაზე, ვინაიდან იგი აღებულია, როგორც ჩანს, უშუალოდ რომელიღაც წყაროდან და, სავარაუდოდ, თავად ავტორთა ფანტაზია არაა), რომაელები ლიბერს, იყო თადაპირველად თრაკიული ან ფრიგიული ღვთაება, რომლის კულტიც გადმოღებულ იქნა ბერძნების მიერ ძალიან ადრე (სახელდობრ როდიიდან, ეს აქ დაზუსტებული არაა, მაგრამ ის მაინც ერთობ საგულისხმო მითითებაა). საბერძნეთში ეს კულტი დამკვიდრდა საფუძვლიანად ღვინის წარმოების გავრცელების შედეგად (რაც, ალბათ, დიონისეს კულტის წარმოშობაზე გაცილებით ადრე უნდა დაწყებულიყო). ზოგიერთი მკვლევარის ვარაუდით, იგი ბერძნული ღმერთია, რომლის შესახებ მითებსა და თაყვანისცემა-რიტუალებში

ნებრევიკა, შესაძლებელი იყო ვერ გამხდარიყო და სინამდვილეში ვერც გახდა შედეგიანი და მან, ცხადია, ვერც მიაღწია თავის ლოგიკურ, სასურველ დასასრულს. ამიტომ, მსგავსი შედეგის მიღწევისათვის, რასაკვირველია, აუცილებელია საკითხისადმი უფრო მასშტაბური მიდგომა და, ამდენად, შესაბამისად, ასევე მისი კვლევის საზღვრების გაფართოება უკვე სახელდობრ სწორედ ენობრივი თვალსაზრისითაც.

რასთან გვაქვს საქმე სინამდვილეში?

როგორც ზემოაღნიშნულ განმარტებებშია მითითებული, ღვთაება დიონისე – ესაა სწორედ მევენახეობა-მეღვინეობისა და საერთოდ მცენარეთა მფარველი ღვთაება, მაშასადამე, – ესაა, ფაქტობრივად, სინამდვილეში სახელდობრ მცენარეთა ზრდა-გამრავლება-სრულყოფა-გაუმჯობესებისა, ანუ იგივე პროგრესულ-კულტურულ სახეობებად მათი ეფექტიანი გადაქცევისა და, შესაბამისად, ასევე მათი ნაყოფიერების მაქსიმალურად ამაღლების მფარველი ღვთაება. ამიტომ, ცხადია, მისი სახელის ეტიმოლოგია და საზრისი უწინარესად სწორედ ამდაგვარ მოვლენებში უნდა ვეძიოთ.

თუკი საფუძვლიანად ჩავუღრმავდებით პრობლემას, ერთ-ერთი უაღრესად მნიშვნელოვანი მოვლენა, რომელმაც ისტორიულად სინამდვილეში, როგორც ჩანს, პირნმინდად, ძირფესვიანად შეცვალა სიტუაცია აღნიშნულ სფეროში, განსაკუთრებით, საკუთრივ მევენახეობა-მეხილეობის განვითარების პროცესში, უდავოდ მცნობაა.

მცნობა⁵ (მცნა – „სხვა ხე სხვას ხეზე მოაბას“, საბა 1991:536) ცოლუა კოლხურად⁶. იგი დანამდვილებით მომდინარეობს სიტყვისგან: *გა* – ტოტი კოლხურად⁷. აქედან, ალბათ, სახელიც *გაშუა*, იგივე *გარშუა*, იგივე გადანიდნა ანუ დამაგინება, ალბათ, იგივე და-მანგ-ინება, ანუ იგივე მანგის, მსგავსის ქმნალობა კოლხურად⁸ (მდრ. ჯავახიშვილი 1934:313-315; ქსე 1984:240 და სხვ.), რომლითაც შესაძლებელი

5 მცნობა, აბლაქტირება – ერთი მცენარის (სანამყენე) კალმის ან კვირტის გადანერგვა მეორე მცენარეზე (საძირე). მცნობა ხეხილოვანი ჯიშების ვეგეტატიური გამრავლების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ღონისძიებაა. მას იყენებენ მრავალწლოვანი მცენარეების ჯიშური თვისებების შესანარჩუნებლად, გასაუმჯობესებლად. საძირისა და სანამყენის შერჩევა ხდება მათი მაღალი სამეურნეო თვისებების, ყინვა-გვალვა და მავნებლებ-დაავადებებისადმი გამძლეობის, აგრეთვე ადრე მსხმოიარობის მიზნით. ... მევენახეობაში უფრო კალმით მცნობას იყენებენ (ქსე 1984:240).

6 ცოლუა – მცნობა; დაყუდება; ბუდრობა, ყუჟვა; ხის სახლის ჭურჭუტანების ამოქოლვა, ამოვსება (ქობალია 2010:655).

7 *გა* – ტოტი, განშტოება (ხისა, მდინარისა) (ქობალია 2010:652).

8 *გაშუა* (*გაშუას*) იგივეა, რაც *გარშუა*, – გადანიდნა, – ცოცხალი ტოტის გადანენა და მინაში ჩაფლვა, რომ ფესვები გაიკეთოს (ქაჯაია 2002:218).

ხდება საერთოდ მცენარეთა ზუსტად იგივე ჯიშობრივ-კულტურულ სახეობათა მიღება, მაშინ, როდესაც გამრავლება დათესვით უმეტესწილად ველურ სახეობებს იძლევა. ამიტომ წესი *გარშუა*, ამ თვალსაზრისით, გაცილებით უფრო პროგრესული, მაგრამ მაინც იმავდროულად მეურნეობის განვითარების იმდაგვარივე ექსტენსიური წესია, როგორც გამრავლება დათესვით და ამიტომაც, ცხადია, სინამდვილეში ვერც ახდენს არსებით, კარდინალურ ცვლილებებს საერთოდ მცენარეების (და განსაკუთრებით ვაზის კულტურის) ჯიშობრივ-კულტურულ სახეობათა სრულყოფა-გაუმჯობესებისა და მათი პროდუქტიულობის ამაღლების პროცესში. ასეთ ცვლილებებს იძლევა მხოლოდ და მხოლოდ მცნობის, ანუ იგივე ცოლუას კოლხურად, კულტურა, კალმით ან კვირტით მცენარეთა ზრდა-გამრავლებისა და მათი პროგრესულ-ჯიშობრივ სახეობათა შექმნა-გაკულტურების პირნმინდად რევოლუციური მეთოდი, რომელმაც სინამდვილეში, როგორც ჩანს, მართლაც და ძირფესვიანად შეცვალა სიტუაცია აღნიშნულ სფეროში, უწინარესად სწორედ საკუთრივ მევენახეობა-მეხილეობის განვითარების პროცესში და, ამით ფაქტობრივადაც, ალბათ, უდავოდ, მოახდინა კიდევ რეალურად მისი მანამდე ჯერარნახული და სრულიად გაუგონარი ინტენსიფიკაცია, და, შესაბამისად, როგორც ჩანს, დაუდო ასევე სათავე მითის აღმოცენებას ზევსისა და სემელეს ვაჟის, დიონისეს ორგზის დაბადების შესახებ.

მითი მოგვითხრობს: ზევსი უზომოდ ეტრფოდა სემელეს და მისი კანონიერი მეუღლის, ქალღმერთ ჰერასგან მალულად, ჩვეულებრივი მოკვდავის სახით, თურმე ჩუმ-ჩუმად ხვდებოდა კიდევ მას. მაგრამ ეჭვით შეპყრობილ ქალღმერთ-პელასგიდს⁹ მსგავსი რამ როგორ გამორჩებოდა. შურისძიების ჟინით აღვსილმა, მან შეაგონა სემელე, ეთხოვა ზევსისთვის გამოცხადებოდა მას სწორედ მისი ნამდვილი სახით და მოაღერებოდა ისევე, როგორც თავად ჰერას ეაღერებდა. ზევსმა უარი ვერ უთხრა სემელეს და ეახლა კიდევ მას მთელი თავისი ღვთაებრივი ბრწყინვალეობითა და ძალმოსილებით ელვა-ცეცხლითა და ჭექა-ქუხილით გარემოცული. ამას ორსულმა ველარ გაუძლო და იქვე ტანჯვით დაღია სული. ზევსმა სასწრაფოდ გამოიყვანა ექვსი თვის ჩვილი ქალის მუცლიდან, თავის ბარძაყში ჩაისვა (ანუ იგივე ჩაიმყნო, ქინი-ცოლუ კოლხურად, – ალბათ, სწორედ ეს სურდა ეთქვა მითომემოქმედს) იგი (მდრ. Apollodorus III.4.3; Frazer 1921:316-319; ტონია 1998:83-94; იხ. სურათი 1) და შემდგომ, დღესრულ-ორგზის დაბადებული (მდრ. Diodorus Siculus III.62.5; Oldfather 1967:288-289; Suidæ 1705,

9 „პელასგიდი ჰერა – [აპოლონიოსი] ჰომეროსისეზურად უწოდებს ჰერას პელასგიდს თესალიის მხრიდან [ნარმოშადლობის გამო]“ (აპოლონიოს როდოსელის „არგონავტიკის“ სქოლიონები, ურუშაძე 1964:318-319).

I:591), გაზრდა-მოვლისთვის მაკრისს¹⁰ გადასცა (შდრ. ზე 1891:394). და სწორედ ეს ჩვილი ხდება, მითის მიხედვით, შემდგომში უკვე ერთობ პატივდებული და სახელგანთქმული ღვთაება დიონისე, ანუ, სავარაუდოდ, იგივე დიონიში (იგივე დიონი?! დიონი?!¹¹) კოლხურად. მსგავსად სახელისა – დიონისე, სახელი დი-სონი-შიც, სავარაუდოდ, ორნაწილადი სიტყვა ანუ კომპოზიტია და წარმოდგება სიტყვებისაგან: დი, იგივე დიოს-ი (ანუ იგივე ოდი, ოდოია, ზევს-ოდოია?! კოლხურად) (შდრ. სიჭინავა 2015:219) – ღმერთი, ამ შემთხვევაში, იგივე ზევსი და სონი-ში – მცნობ-ის-ა კოლხურად, ანუ, მთლიანობაში, იგივე ღმერთი მცნობისა კოლხურად და, ამდენად, მისი თუნდაც მართოდენ ესოდენ მორგებული და ადექვატური სახელით, უკვე თავისთავადაც, სავსებით ზუსტად აფიქსირებს მოვლენას, რომლის ფეტიშმაც, როგორც ჩანს, სწორედ წარმოშვა იგი

10 შდრ. გადმოცემები ნიმფა მაკრისსა და მის კავშირზე საქართველოსთან: „მაკრისმა ევბეა-აბანტისზე პირველად შეიფარა თავის კალთაში ზევსის ვაჟი ნისეოსი [დიონისე] და გაფიცებულ ბაგეზე თაფლი მოცხო, როცა იგი ჰერმესმა ცეცხლიდან ამოიყვანა. ეს ჰერამ დაინახა და განრისხებულმა მაკრისი კუნძულიდან გააძევა“ (აპოლონიოს როდოსელი IV:1131; ურუშაძე 1964:141),... „მაკრიელ ვაჟკაცთა პელაზგური ლაშქარი ...“ (აპოლონიოს როდოსელი I:1023-1024; ურუშაძე 1964:130); არგონავტიკის სქოლიასტი აღნიშნულ ცნობას ასე განმარტავს: „მაკრიელი: ე.წ. მაკრონები, რომლებიც გადმოსახლებული არიან ევბელთაგან, საიდანაც მაკრონები ეწოდათ. საქმე ისაა, რომ ევბეას მაკრისიც ერქვა. პელაზგური კი იმიტომ თქვა [პოეტმა], რომ ევბეა მეზობელი მხარეა პელოპონესისა, რომელიც უწინ პელაზგიად იწოდებოდა...“ (აპოლონიოს როდოსელის „არგონავტიკის“ სქოლიონები, ურუშაძე 1964:130-131, 321-323),... მაკრონების ანუ, როგორც ასახუთებენ, იგივე მეგრელების შესახებ შდრ.: ყაუხჩიშვილი 1964:17-18; ჯავახიშვილი 1908:24; ურუშაძე 1964:125-140, 166 და სხვ.

11 სახელი დიონი კაცის სახელია სამეგრელოში (შდრ. ლლონტი 1986:113) და, სავარაუდოდ, დღემდე შემორჩენილი საკმაოდ გავრცელებული საგმირო სახელიც.

და ამით ასევე ამჟღავნებს კიდევ თავის საკუთარ წარმომავლობასა და საზრისსაც. მითში სრულიად ზედმინევენიტაა გადმოცემული აგრეთვე მცნობის (განსაკუთრებით, კალმით მცნობის) კულტურის აღმოცენების პირობებისა და თავად მცნობის პროცესის განხორციელების მსვლელობა მთელი სიგრძე-სიგანით და შემდგომში უკვე დღესრულ-მომძლავრებული ნამყენი ნერგის საგულდაგულო მოვლა-პატრონობისა და მიხედვის საჭიროება თავიდან ბოლომდე, და, მითოშემოქმედების უაღრესად მაღალმხატვრული ფორმებისა და ხერხების გამოყენებით, გასაოცარი ოსტატობითა და დახვეწილობითაა წარმოდგენილი მისი შესაბამისი, მართლაც და სრულიად გამოგნებული მითოსური შებურვაც: მითი ხომ მუდამ უფრო ეძღვნება ერთობ უცნაურ, შთამბეჭდავ მოვლენებს, რომელთაც შეძლეს შეექმნათ ეპოქა.

და სწორედ ასეთ, პირნმინდად ეპოქალურ მოვლენას უნდა წარმოადგენდეს, სავარაუდოდ, მცნობის კულტურის აღმოცენება და განვითარება უძველეს საქართველოში და დროთა განმავლობაში მისი, როგორც ჩანს, საკმაოდ სწრაფი და ინტენსიური გავრცელებაც დედამიწაზე, ალბათ, უწინარესად, სახელდობრ სწორედ იმდროინდელი ცივილიზებული მსოფლიოს მასშტაბით, განსაკუთრებით, იმ არეალში, სადაც ისტორიულად სწორედ მევენახეობა-მელვინეობასა და მეხილეობას მისდევნ. ამან, როგორც ჩანს, სინამდვილეში გამოიწვია მდგომარეობის ძირფესვიანი ცვლილება აღნიშნულ სფეროში და, შესაბამისად, შორს გაიტანა მისი ღვთაების – დიონისესა და ასევე ღვინის და ღვინის ღვთაების – ბახუსის სახელიც, რომელთა კულტიც ამ დროისათვის, ეტყობა, უკვე იწყებს გარკვეულწილად დაახლოებასა და შერწყმასაც და ამით უქმნის კიდევაც ერთგვარ საფუძველს ამ ღვთაებათა შემდგომ გაიგივებას. მსგავს მოსაზრებას აშკარად ეხმარება საკუთრივ მცნო-

ბის (განსაკუთრებით, კალმით მცნობის) დღემდე შემორჩენილი ძირძველი სახეობები და მათი შესაბამისი საშუალებები საქართველოში (იხ. სურათი 2).

ამდენად, ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება დაბეჯითებით ვივარაუდოთ, რომ სახელი დიონისე დანამდვილებით უნდა წარმოდგებოდეს სიტყვისგან დიჭონიში – ღმერთი მცნობისა კოლხურად და ამით, როგორც ჩანს, ასევე სავსებით ზუსტად აფიქსირებდეს მოვლენას, რომლის ფეტიშმაც, ეტყობა, სწორედ წარმოშვა იგი. ამიტომ იგი წმინდა ქართველურ, კოლხურ სიტყვას უნდა წარმოადგენდეს. კოლხური სიტყვა ჩანს ასევე თავად ბახუსიც¹², თუმცა ამ უკანასკნელის დასაბუთება არც თუ ისე იოლი საქმეა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გორდეზიანი 2007: რ. გორდეზიანი, *მედიტერანულ-ქართველური მიმართებები: II, სანყისები*, გამომცემლობა ლოგოსი, თბილისი.

2. საბა 1991: სულხან-საბა ორბელიანი, *ლექსიკონი ქართული*, I ტ., გამომცემლობა მერანი, თბილისი.

3. სიჭინავა 2015: ღვთაება „ოდი“ – ფულადქცეული ოქროს ღვთაება და ქართული სახელმწიფოებრიობის საკითხი, სამეცნიერო ჟურნალი „ბიზნეს-ინჟინერინგი“, №4, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, გვ. 217–221.

4. ტონია 1998: დიდი ზეციური ღმერთები, თხრობა და კომენტარები ნ. ტონიასი, პროგრამა ლოგოსი, თბილისი.

12 საგულისხმოა ამ მხრივ სიტყვები: ბახუა – ბრა-ხუნი, ბრაგუნი (ქაჯაია 2001:231), დიდ-დიდი ლუკმებით, მაღიანად ჭამა; ნებეირად, დიდი ნაფაზებით ბოლება (თუთუნისა) (ქობალია 2010:59); ბახვა – დიდი, მსხვილი და სხვ. (ქაჯაია 2001:231); ბეხვე – მსხვილი, ჩასუქებული; ფუმფულა (ქაჯაია 2001:238); ბუთხუზა (ქობალია 2010:62) და სხვ.

5. ურუშაძე 1964: ა. ურუშაძე, *ძველი კოლხეთი არგონავტების თქმულებაში*, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი.

6. ქაჯაია 2001, 2002: ო. ქაჯაია, *მეგრულ-ქართული ლექსიკონი*, I, III ტ., გამომცემლობა ნეკერი, თბილისი.

7. ქობალია 2010: ა. ქობალია, *მეგრული ლექსიკონი*, გამომცემლობა არტანუჯი, თბილისი.

8. ქსე 1978, 1984: *ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია*, III, VII ტ., თბილისი.

9. ლლონტი 1986: ა. ლლონტი, *ქართველური საკუთარი სახელები, ანთროპონიმთა ლექსიკონი*, გამომცემლობა საბჭოთა საქართველო, თბილისი.

10. ყაუხჩიშვილი 1964: ს. ყაუხჩიშვილი, *რას გვიამბობენ ძველი ბერძნები საქართველოს შესახებ*, გამომცემლობა საბჭოთა საქართველო, თბილისი.

11. ჯავახიშვილი 1908: ი. ჯავახიშვილი, *ქართველი ერის ისტორია*, წიგნი I, ტფილისი, 1908.

12. ჯავახიშვილი 1934: ი. ჯავახიშვილი, *საქართველოს ეკონომიური ისტორია*, II წიგნი, თბილისი.

13. ЭС 1891: *Энциклопедический словарь*, Т. V, издатели Ф. А. Брокгаузъ, И. А. Ефронъ, С.-Пб: Семеновская Типо-Литография (И. А. Ефрона).

14. Beekes 2010: R. Beekes, *Etymological Dictionary of Greek*, I and II Vol-s, with the assistance of L. van Beek, Brill, Leiden and Boston.

15. Frazer 1921: *Apollodorus, The Library*, Vol. 1, with an English Translation by Sir J. G. Frazer, Cambridge, MA, Harvard University Press.

16. Furnée 1979: E. J. Furnée, *Vorgriechisch-kartvelisches Studien zum ostmediterranean Substrat nebst einem Versuch zu einer neuen pelasgischen Theorie*, Leuven.

17. Oldfather 1967: *Diodorus Siculus, The Library of History*, II Vol., translated by C. H. Oldfather, Cambridge, MA, Harvard University Press.

18. Suidæ 1705, I: *Suidæ Lexicon, Græce & Latine*, Typis Academicis, Cantabrigiæ.

გამოყენებული ილუსტრაციები:

სურათი 1 – დიონისეს დაბადება, ლარნაკნერა, ძვ.წ. 405–385 წწ., ტარანტოს ეროვნული არქეოლოგიური მუზეუმი, იტალია, <https://stmuhistorymedia.org/cult-of-dionysus>

სურათი 2 – კალმით მცნობა, <https://genius.ge/35462-xis-qerqze-mynoba>